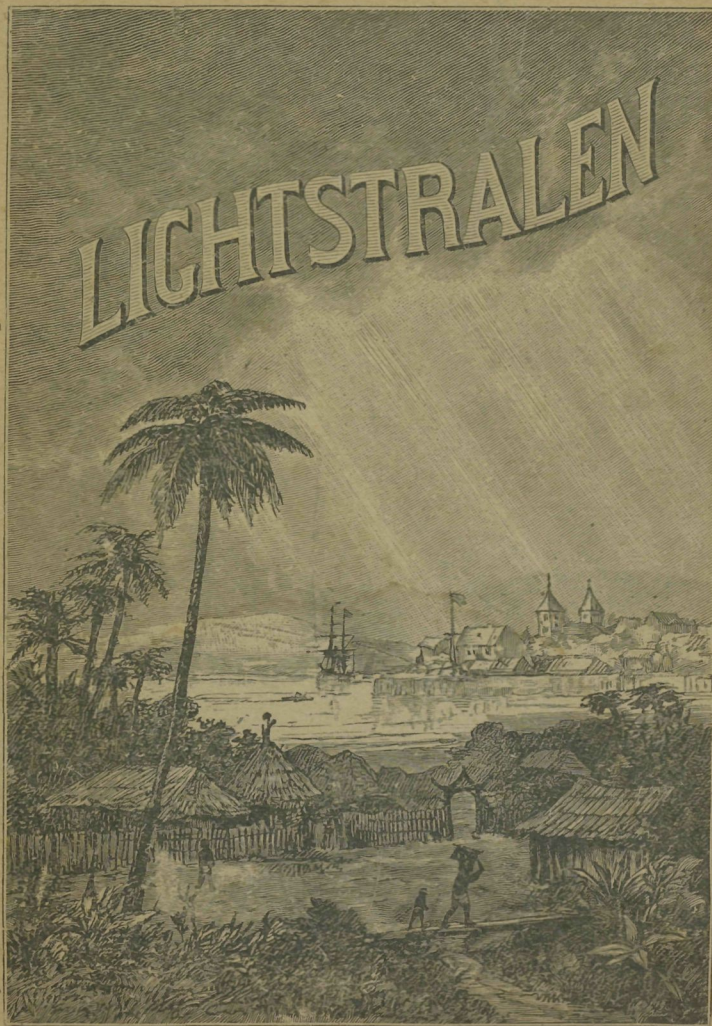

6e Aflevering.

18de Jaargang, 1912

LICHTSTRALEN

J. M. Bredée's Boekhandel en Uitgevers Mij.

Elck wat wils!

Onze nieuwe Catalogus 1912-13 is gereed en wordt aan ieder, op aanvraag, gratis en franco toegezonden.

Wij vestigen de aandacht van Zondagsschool-
onderwijzers(essen) op de hier genoemde artikelen voor
KERSTFEEST-UITDEELINGEN.

De verzameling bevat meer dan

200 Nrs.

KERSTBOEKJES voor kinderen van 7 tot 15 jaar, van de beste schrijvers en schrijfsters, en aardig geïllustreerd door bekwame teekenaars in de prijzen van $7\frac{1}{2}$ cent, die bij afnamen van 10 stuks geleverd worden voor den halven prijs.

Verder een grooten voorraad **Boekgeschenken in pracht band voor ouderen, Werken van Smaak, Stichtelijke lectuur, Studieboeken** enz., zoo als van Prof. Jonker, Dr. Barger, Jan Maclaren, enz. enz.

Voorts ruim

800

soorten **WANDTEKSTEN**, waarvan op carton in de prijzen van 4 cent tot 60 cent; voor verspreiding bij 10 stuks voor den halven prijs. **FIJNERESORTEN** van af 20 cent.

Mede eene uitgebreide sorteering Wandteksten voor Feestgeschenken, smaakvol uitgevoerd op Fluweel, Hout, Glas, enz.

Onze **Zondagsschool beloningkaartjes** zijn vermeerderd met eenige nieuwe soorten. Ze zijn nu in 65 verschillende soorten voorhanden.

Vraag **Bredée's Zondagsschoolrooster** met Handleiding ter kennismaking. Prijs f 2.— de 100 stuks.

Zichtzendingen door geheel Nederland.

Zondagsschool-Onderwijzers(essen), vraag de „Kerstklokken” gratis!!

De „MARTHA-KALENDER” (Jaargang 22)

ziet zoeven het licht ten voordeele van de **MARTHA-STICHTING** te Alfen a/d Rijn

Prijs per stuk 70 cent.

Voor uitdeelingen bij 25 stuks 40 ct., 50 st. 30 ct., 100 st. 27 ct., 250 st. 25 ct.

Aardige Weekkalenders voor 1913.

Prijs 20 cent per stuk in 4 soorten.

Vraag prijsopgave voor uitdeelingen.

Alle boekhandelaren nemen bestellingen aan.

Lichtstralen op den akker der Wereld.

VI.

LIEF EN LEED

UIT DE ZENDING OP NIEUW-GUINEA

DOOR

J. L. D. VAN DER ROEST

Oud-Zending der Utrechtsche Zendings Vereeniging

I. Aankomst op Nieuw-Guinea.

Het was Zondag 15 Augustus 1893, toen de „Camphuys”, één der schepen van de Koninklijke Pakketvaart-Maatschappij, voor het eiland Mansinam het anker uitwierp. Het schip, dat boordevol geladen was met stukgoederen, telde eenige honderden tusschendeekspassagiers en had twee jeugdige zendelingen met hunne vrouwen aan boord.

Meermalen wordt het in de geschiedenis der Zending op Nieuw Guinea vermeld, dat twee of meer zendelingen tegelijk aankwamen, maar nog nimmer hadden de zendelingen van uit Batavia rechtstreeks hun reis kunnen vervolgen met een stoomschip. Nieuw Guinea was aanvankelijk in het wereldverkeer opgenomen. Om de 12 weken bezocht sedert 1891 een stoomschip, dit uitgestrekte, groote en bijna onbekende eiland. De oogen van velen waren op dat eiland gericht. De hooge prijzen der paradijsovogelhuiden hadden vele handelaren en handelaartjes verlokt hierheen te gaan, en zij hoopten goede zaken te maken. Zij brachten hun eigen personeel mede en hadden dat gewonnen uit velerlei nationaliteit en van verschillende kwaliteit.

Heeft elke medaille hare keerzijde, ook de verbeterde communicatie van Nieuw Guinea bracht hare zorgen mede. De ingevoerde werkkrachten waren zeer dikwijls niet de zedelijk beste elementen en met hen kwamen allerlei

ongerechtigeden, die door de Papoea's gaarne werden overgenomen. Maar toch, het was voor de zendelingen een oorzaak van groote blijdschap, dat zij nu 4 maal 's jaars, op geregelde tijden hun proviand konden ontvangen en niet meer afhankelijk waren van de luimen van handelaren, die vroeger éénmaal per jaar met hun „schoeners" het eiland bezochten. Nu was er een twaalfweeksche postverbinding en Nieuw Guinea was dichter bij de beschaafde wereld gebracht, de eenzaamheid minder geworden.

De beide jeugdige zendelingen waren de eerste, die van deze verbeteringen hadden kunnen genieten. Dankbaarheid vervulde hun hart, toen zij in den vroegen morgen, het land uit de zee zagen opkomen. Allerlei gewaarwordingen maakten zich van hen meester. Hoop en vrees wisselden elkander af en de groote vraag: hoe zal het gaan? kwam voortdurend in hun hart op.

Toen het schip de Dorehbaai binnenstoomde hoorden zij op het eiland Mansinani de kerkklok luiden. Aandoenlijk vertroostend klonk dat gelui hun in de ooren. Zij, de onervaren mannen en vrouwen, zouden daar vinden vrienden-harten, raad en daad en overeenstemming in hun heiligste gevoelens en overtuiging.

Niet lang nadat het anker gevallen was, warrelden allerlei vaartuigen om het schip. Alle handen waren aan het werk om te lossen en te laden. Een menigte passagiers verlieten het schip, tal van Papoea's, wier dagwerk, dien dag tenminste, niet anders was, dan wat nieuws te hooren en te zien, kwamen aan boord. Te midden van allerlei gestommel, geraas en geschreeuw, klonk plotseling een zware mannenstem: „Welkom op Nieuw Guinea." Wij hadden reeds een vaartuig opgemerkt, waarin blijkbaar een Europeaan gezeten was, wiens roeiers zonder uitzondering Papoea's waren, maar allen behoorlijk gekleed.

Het was zendeling W. L. Jens, die ons op hartelijke en broederlijke wijze kwam begroeten. Spoedig was men gewikkeld in een druk gesprek. Allerlei moest worden verhaald en medegedeeld en de gezellige kout werd na een poos onderbroken door de verschijning, van Br. en Zuster van Hasselt Sr., die zoo spoedig de morgengodsdienstoefening was afgeloopen, zich bootwaarts hadden begeven om de jeugdige medegenooten te begroeten en te melden, dat alle dingen gereed waren om hen te ontvangen. Weldra werd het schip verlaten, dat hen verscheidene dagen had geherbergd en voor 't eerst werd de voet gezet op Nieuw Guinea, het land van hun hopen en wenschen, de rotsachtige bodem, waar het zaad des Evangelies reeds zoovele jaren was gezaaid en waar de vrucht „traag en zorg'lijk voort kwam.”¹⁾ Een groot getal schoolkinderen kwam ons jubelende tegemoet. Verschillende Christenen uit de bevolking kwamen ons de hand drukken en het tabea toewan, tabea njonja²⁾ werd menigvuldig gehoord. Tal van heidenen gaapten ons nieuwsgierig aan. Het was ook voor hen iets bijzonders die „toewan ma njonja biabo”³⁾

Vriendelijk, hartelijk, werden wij in de kleine zendelingswoning binnengeleid. Het was maar een zeer eenvoudige woning, eigenlijk een oude keuken, nu wat aangebouwd en in een woonhuis herschapen, omdat de eigenlijke woning onbewoonbaar was geworden en een aanvang was gemaakt met het bouwen van een nieuw huis.

In den middag vertrokken onze medegenooten, Br. en Zr. Metz, met wie wij de reis hadden gemaakt, naar Kwawé', de woonplaats van zendeling Jens, waar zij voorloopig hun intrek zouden nemen. Kort daarna vertrok ook het schip.

1) Nicolaas Beets.

2) Goedendag mijnheer, goeden dag mevrouw.

3) Nieuwe mijnheer en mevrouw.

Weemoedige gewaarwordingen maakten zich van ons meester. Wij gevoelden ons alleen. Zeker, daar waren vriendenhart, vriendenhanden, die ons op allerlei wijze tegenkwamen, maar toch, waarom het niet eerlijk uitgesproken, wij waren droef te moede en toen wij het schip nastaarden en het zagen verdwijnen, toen was het alsof een stuk van ons leven was heengegaan. Wat moet dat een ontzettend oogenblik geweest zijn voor de Bs. en Zs., die hier de eersten waren. Hun klonk geen vriendelijke stem tegen, geen vriendenhand was voor hen aan het werk, om hun herberg te bereiden. Door de goede zorgen van de fam. van Hasselt konden wij onzen intrek nemen in een inlandsche woning, die het eigendom was van den meester en weldra gevoelden wij ons behagelijk in dit vertrek, dat, het mocht dan ook al primitief heeten (wij zijn in ons zendelingsleven daaraan ruimschoots gewend geraakt) ons een goede berging gaf.

Mansinam, de oudste zendingspost, maakte op ons een zeer aangename indruk. Wij leerden verschillende christenen persoonlijk kennen en die persoonlijke kennismaking viel niet tegen. Ik wil geen namen noemen, maar menigeen maakte den indruk werkelijk Christen te zijn. Het christendorp was uitnemend, niet ongezond gelegen. Vergeleken bij de heidensche nederzettingen maakte het een hoogst aangename indruk. Trouwens, ik heb later veel christendorpen gezien, doch niet vele zagen er beter uit dan Mansinam. Toen was Mansinam het lichtpunt van de Zending op Nieuw-Guinea. Het kerk- en schoolbezoek was zeer goed en daar was veel contact met de heidensche bevolking. Bijna dagelijks vertoefde ik in de school, om langs dien weg het Noefoorsch te leeren spreken en verstaan, want al zou ik later wellicht die taal niet gebruiken, nu ik gelegenheid had ze te leeren, mocht ik die niet

verzuimen. Ons verblijf van twaalf weken was niet zonder vrucht. Met allerlei toestanden maakten wij kennis, van allerlei hoorden wij en wij gevoelden ons spoedig geheel thuis, dank zij de goede, vriendelijke, behandeling van de fam. van Hasselt. Verschillende uitstapjes werden gemaakt. De zendingspost Andai, waar onze beste vrienden Metz hun arbeid hadden aangevangen, werd ook bezocht. Nooit zag ik schriller tegenstelling tusschen mijn gedachten en de werkelijkheid. Ik had meermalen gelezen van dat „vriendelijke dorpje Andai,” doch het kwam mij zoo «unheimisch” voor, dat ik zeker heimwee gekregen had, als deze plaats mij ter woon was aangewezen. De geheele omgeving, met uitzondering van het huis van Johannes, den helper en vroegeren vrijgekochte van wijlen Br. Woelders, was zeer onoogelijk en vuil, daar was geen zweem van eenige netheid of orde. Het stukske grond, tot vestiging gekozen, lag aan den voet van het Arfak-gebergte. De rivier, beter het riviertje „Andai”, stroomde er langs. De plaats werd door het gebergte ongeveer ingesloten. Het was er benauwd en drukkend, zonder vrij uitzicht. In de omgeving stond een enkel huis en alleen, wanneer de bergbewoners naar beneden kwamen, zag men menschen. Hoe dankbaar was ik, al wist ik toen nog niets van Windessi af, dat ik niet te Andai behoefde te wonen. Geen plaats, die ik ooit op Nieuw Guinea bezocht, maakte op mij zulk een onaangename indruk. Ook de zendingspost Kwawé te Doreh, werd meermalen bezocht. Ik herinner mij dat ik op 1 October 1893 voor het eerst sprak in het Noeforsch. Een toespraak, door Br. Jens gemaakt, las ik voor en op 15 October daaraanvolgende hield ik de eerste door mij vervaardigde toespraak in het Noeforsch. Ik bezit haar niet meer, zij zou anders kunnen dienen als voorbeeld, hoe een toespraak niet wezen moet. Met Br. Jens trokken wij

hier en daar heen en leerden en genoten veel gedurende ons verblijf te Doreh.

4 November 1893 kwam het stoomschip weder. Wij hadden ons reisvaardig gemaakt, want wij zouden naar Windessi gaan. Het Bestuur in Utrecht had mij officiëus den opdracht gegeven om zoolang het noodig was te Mansinam te blijven. Men dacht dat Br. v. Hasselt zich naar Ambon zou begeven, om zich onder geneeskundige behandeling te stellen. Het bleek echter niet noodig te zijn en men was van gevoelen, omdat Br. v. Balen naar Holland zou gaan met verlof, dat ik daarheen moest gaan om hem te vervangen. 5 November 1893 lichtte de „Camphuys” het anker en ging het over Roon, naar Windessi. Wij konden niet vermoeden, dat er heel wat geleden zou moeten worden eer wij weder de hand zouden drukken van hen, die ons nu toewuifden en den Heer opdroegen.

Br. Bink vonden wij niet op Roon. Hij vertoefde aan de Humboldtsbaai. Vriendelijk lachend stonden het kerkje en het huis van onzen broeder aan het strand, met een heerlijk uitzicht in de baai van Roon. Wij werden ontvangen door enkele Christenen, die behoorden tot het huisgezin van br. Bink. Gedurende dien dag hadden wij ruimschoots gelegenheid het een en ander van Roon te zien.

Windessi en het werk aldaar.

Den 7^{den} November 1893 omstreeks 11^{1/2} uur, werd het anker voor Windessi uitgeworpen. Br. v. Balen was spoedig aan boord om ons te verwelkomen. Onze meubelen enz. werden met bekwamen spoed gelost en de hoogte opgedragen. Het huis te Windessi is n. l. op een heuvel gebouwd. Daar is aan het strand geen plekje te vinden, waar een huis

zou kunnen staan, want de kust rijst hier tamelijk steil uit zee omhoog, daar is slechts een smalle strook laagland. Het was een drukte van geweld. Alle man, die wilde, werd opgeroepen om zoo mogelijk voor het vallen van den avond de goederen onderdak te brengen. Met groote hartelijkheid werden wij ontvangen. De familie v. Balen bewoonde een nieuw, maar nog niet geheel afgewerkt huis. Zij had, om plaats te maken voor de jeugdige medegenooten, het kleine, zeer geriefelijke noodhuis verlaten. Wij kregen dus zeer spoedig, ja dadelijk al onze eigen woning. Tot nu toe hadden wij geen last van koorts gehad, maar nadat wij enkele dagen op Windessi waren, kwam zonder aanzegging deze lastige gast en overweldigde mij en eerst 4 dagen daarna ontwaakte ik en bemerkte ik, dat ik gedurende dien tijd een medegenootte gehad had in mijn vrouw, die trouw ook deze zorg met mij had gedeeld. De familie van Balen had zodoende op twee zieken moeten passen. Gode zij dank, gedurende mijn verblijf op Papoea, had ik slechts enkele malen met koorts te kampen gehad, zoodat ik persoonlijk nooit te klagen heb gehad over het slechte klimaat. — Windessi was als woonplaats bijzonder moeilijk gelegen. Zooals ik reeds schreef, de kust rijst hier steil omhoog. Bij laag water is het binnenkomen zeer moeilijk, want tot op grooten afstand loopt het strand droog en slechts enkele geulen geven gelegenheid, om met veel moeite, betrekkelijk dicht aan den wal te komen. Daarom had Br. van Balen met ontzaglijk veel inspanning een dam gelegd, waardoor men tenminste bij laag water verbinding kon hebben met den wal. Het eigenlijke dorp, indien men tenminste van dorpen spreken kan op Nieuw Guinea, want de Papoea's bouwen hunne huizen vrij onregelmatig aan het strand, beter nog op palen in de zee, zag er zeer onoogelijk uit. Bij laag water was het een

volkomen modderpoel en alleen door een modderbad te gebruiken kon men in de huizen komen. Toch waren zij beter gebouwd en grooter van omvang dan de huizen te Mansinam en Doreh. Als men bij laag water Windessi bezoekt, geniet men een schouwspel verre van hartverheffend. Gelukkig daar volgt op de eb altijd vloed en die is zoo vriendelijk om alle ongerechtigheid te bedekken, zoodat de aanblik dan althans beter is. Het wonen in dien modderpoel moet ongezond zijn en wij hebben dan ook voldoende ervaren, dat de bevolking ontzettend veel te kampen heeft met koorts.

Br. van Balen heeft een weg aangelegd, die zigzagsgewijze naar boven liep tot aan zijn woning, terwijl een smallere terzijde van het zendingserf uitkomt. De eenige wandeling, die men maken kan is dus van boven naar beneden en terug. Halverwege den weg stond een eenvoudig gebouwtje, meer een schuur, waarin kerk en school werd gehouden, zeer primitief, maar voor dien tijd voldoende. Aan het einde van dien weg stond de noodwoning, die te onzer beschikking was. Het zendingserf was zeer goed en practisch aangelegd, en het nieuwe huis, nog niet voltooid, bewees dat hier een zeer practisch man aan het werk was.

Om de woning op deze plaats en op deze wijze te bouwen, daartoe behoorde moed, volharding en bekwaamheid. Voor een groot gedeelte was de grond ontwoekerd aan het gebergte en ongekende werkkraft was er aan ten koste gelegd om hier zulk een goed terrein beschikbaar te krijgen.

Ik geloof, dat alleen een man als van Balen deze dingen tot stand kon brengen. Bijna zonder hulp had hij dat alles moeten doen en indien hij zoo nu en dan hulp had, was het van een enkelen Papoea, die hoogstens de balken kon disselen en wat aangeven en vasthouden. Voortdurend

waren er werkstakingen, want de menschen werkten hier zoolang zij wilden, of totdat zij het gewenschte hadden verdiend. Geen wonder, dat het bouwen bijna den geheelen mensch vorderde. Het kon niet anders. Niemand was in staat een behoorlijke woning te bouwen. Gelegenheid om timmerlieden van elders te laten komen bestond er niet, dat zou bovendien schatten gelds hebben gekost, en het is zeer de vraag of men in dien tijd in Nederland daarvoor zooveel geld zou hebben willen verstrekken.

De handelaren die op Nieuw-Guinea woonden, hadden hun eigen personeel, maar dat was van zeer inferieure kwaliteit, en voor 't meerendeel menschen, die in hun eigen woonplaats niet gewild waren en alleen hier op Papoea nog een middel van bestaan vonden. Nieuw-Guinea stond in een slechten reuk en een goed werkman behoefde zijn geboortegrond niet te verlaten om hier in de „tanah telandjang” *) een boterham te zoeken.

Neen, daar was geen ander middel, dan zelf de hand aan zaag en schaaf te slaan en te trachten met inspanning van alle krachten een woning te krijgen, die goed was, waardoor in dit ongunstige klimaat, de levensvoorwaarden zoo goed mogelijk zouden zijn.

Alle zendelingen hadden trouwens hunne eigen woningen moeten bouwen, en de enkele, die het niet deed, voor dien werd het door zijn collega's gedaan. Behalve handenarbeid werd er geregeld andere arbeid verricht. Zr. v. Balen, een vrouw die een hart vol liefde heeft voor de school, en zeker een benijdenswaardigen tact bezit om met kinderen om te gaan; een onderwijzeres in optima forma, had een uitnemende school en een groot getal leerlingen, meisjes en jongens, volgden het onderwijs. Elken morgen werd er

---

*) Land der naakten; zoo noemde men Nieuw-Guinea.

met de huisgenooten, vrijgekochte slaven, 1) meest kinderen, godsdienstoefening gehouden, die ook werd bijgewoond door enkele heidenen, en later door de Christenen. Deze eigenaardige, van Duitsche broeders overgenomen gewoonte, werd op alle zendingsposten gevolgd. Natuurlijk is zulks onmogelijk in een omgeving, waar de menschen hun geregelden arbeid hebben en op een bepaalden tijd daarmede aanvangen, maar op Nieuw-Guinea, waar dat nietzoo is, en bijna elk meester is van zijn tijd, gebruikten de Zendingen ook deze gelegenheid tot Evangelisatie.

Op allerlei wijze trachtte men voortdurend in contact te komen met de heidensche bevolking. Elken morgen en zoo het noodig was overdag, werden de zieken geholpen, de gewonden verbonden en gaarne maakte men hiervan gebruik. De taal van Windessi, geheel afwijkende van het Noefoorsch 2), werd bestudeerd en man en vrouw legden er zich met ijver op toe, om de geheimenissen van die taal te doorgronden. Het was de jongste zendingspost, in 1889 was zij pas gesticht. Enkele Windessisi 3), vermaagschapt met lieden van Mansinam, vooral met Aquila, hadden om een Zending gevraagd. Meermalen was dat verzoek herhaald en het gevolg was, dat met instemming van alle Zendingen van Balen zich daar vestigde.

Zoo vond ik Windessi toen wij daar aankwamen. Zoo goed en zoo kwaad het ging zetten wij de schouders mede onder het werk. Daar was geen sprake dat wij dadelijk het zoogenaamde eigenlijke Zendingswerk konden ter hand nemen. Wij begonnen leerling te zijn. Zooveel ik kon hielp ik Br. v. Balen bij zijn veelsoortigen arbeid en als

---

1) Ik kom hier later op terug. Zie blz. 25.

2) Het Noefoorsch wordt in de Dorchbaai gesproken.

3) De uitgang *si* achter een plaatsnaam duidt lieden aan vandaar afkomstig.

ik hem op den dag met handenarbeid had geholpen, dan werd des avonds de taal bestudeerd. Menigmaal was ik doodmoede van het sjouwen en dikwijls heb ik gezocht: „... dat had ik nooit gedacht”. Waarlijk de omstandigheden zijn nu heel wat gunstiger dan toen. Nu is er bijna geen sprake meer van dat men zijn beste krachten moet besteden aan handenarbeid, zijn lichaam moet afmartelen. De zaak had ook wel een lichtzijde. Door den dagelijkschen omgang met menschen, die hielpen of stonden te kijken, leerde men spoedig met hen redeneeren. Men ergerde zich ook wel. Ik herinner mij, dat ik op zekerer dag met een kruiwagen, de van den heuvel afgestoken aarde wegkruide. (Dat werk was nu niet het aangenaamste.) Tal van Papoea's stonden te kijken. Ik vroeg één hunner, een flinken knaap: „Kom, neem jij dat werk nu eens van mij over, ik zal je betalen.” Mijnheer haalde zijn schouders op, haalde zijn sigaret van achter zijn oor, *) stak haar aan en zeide: „Ik dank u, doe het zelf.”

Gedurende deze leerling-periode had ik ruimschoots gelegenheid een blik te slaan in de Papoesche toestanden. De meest beruchte Papoea's woonden hier en in Wandammen, ten Zuiden van Windessi. Niet zelden werd gezegd, dat inzonderheid de Windessi uitmuntten in allerlei boosheid en ondeugd. Zij waren de meest bekende koppensnellers en de bewoners van de Dorehbaai zonden dikwijls het verzoek naar Windessi of zij voor hen niet hier of daar op moord wilden gaan. Menige Arfakker op wien de Dorehsi terecht of ten onrechte vertoornd waren, is door de menschen van Windessi gesneld. Ik wil niet beoordeelen wie meer te laken waren, degenen, die het verzoek deden

---

*) Het is bekend dat zooals wij vaak een penhouder achter het oor dragen, de inlander dikwijls zijn sigaret draagt.

of die het uitvoerden. In de Dorehbaai vertoonde zich zoo nu en dan een oorlogschip en daarvoor vreesden de helden in die buurt.

Ik geloof van ganscher harte, dat het koppensnellen zijn oorsprong heeft in de godsdienstige beschouwing en ik onderschrijf gaarne wat meer bevoegden daarover hebben geschreven, maar de ervaring op Nieuw-Guinea heeft mij geleerd, dat van die godsdienstige beschouwing op Windessi niets of bijna niets meer bekend is en dat koppensnellen daar was geworden een daad van moedwil. Ik zou hiervoor bewijzen kunnen aanhalen.

Hoevele malen hebben wij de menschen niet van hunne moordtochten zien thuis komen, vaak woest, brooddronken ons de afgehouwen hoofden voorhoudende. Menigmaal vertelden goedgezinden, dat er nu menschen vermoord waren, die de bende toevallig was tegen gekomen en met wie men nooit iets had uitstaande gehad en dat er niet de minste aanleiding bestond tot deze bloedige daad. De hoogsteerzucht, die een Papoea op Windessi kende was, minstens één witte veder in den kroeskop te mogen dragen. De eenige hartstocht, te weten, dat, wanneer men gestorven was en werd begraven, het graf gedekt zou zijn met een of meer witte vederen.

Op zekeren avond werd het dorp in repen roer gebracht. Een oud man was gestorven en volgens gewoonte kwamen de bloedverwanten en vrienden den overledene beweenen. Die beweening bestaat in een klagelijk schreeuwen. Men roept en klaagt, dat de doode geen visch meer vangen kan enz. De deelneming was algemeen, en ook de Majoor, weidsche titel voor een Papoesch dorpshef, stapte in zijn vaarttuig, dat op zijde van zijn huis lag, om zich naar het huis van den gestorvene te begeven. Een krokodil was in de onmiddellijke nabijheid en greep den

Majoor. De man liet een harden schreeuw hooren. Enkele bewoners van het huis schoten toe, maar het monster had zijn slachtoffer mede in de diepte genomen. Het liet zijn prooi los, maar de man was dood, het stuitbeen was totaal vermorzeld. Dagen lang duurde het weklagen over dezen doode en op een Zondagmorgen werd de man begraven; verschillende vederen dekten zijn graf; hij was een „mambri” een held. *) Geruimen tijd daarna begon men een onderzoek in te stellen hoe het toch mogelijk was, dat de krokodil juist den majoor had gegrepen. Men hield raadsvergadering. Aan den avond komen dan de mannen op de achterplecht der huizen, de plaats, die eigenlijk voor de vrouwen bestemd is, en bespreken, eigenlijk schreeuwen elkander toe, de dingen, die besproken worden. Men besprak met elkander wie toch eigenlijk schuld had aan den dood van den majoor. Enkelen noemden den pandita, den Zendeling. Hij toch had den majoor wel eens een bestraffing gegeven, maar anderen verklaarden, dat zulks onmogelijk was. Dezelfde pandita had anderen, die door een krokodil waren verwond, genezen en daardoor getoond den krokodil te haten, want door zijne genezing had hij immers het werk van den krokodil verwoest. Neen, dat kon niet zijn. Allerlei menschen werden genoemd, die wellicht de oorzaak konden zijn, doch men kwam niet verder en de vergadering had geen resultaat. Dagen daarna kwam hetzelfde onderwerp ter sprake. Nu zou het beter gaan.

Het is de gewoonte, dat wanneer iemand sterft, de nabestaanden zijn onbetaalde schuld overnemen en die betalen. De broers van den majoor wisten, dat hij sedert lang een vischlijn schuldig was aan een man, die op een

---

*) Een held is hij, die minstens één veder dragen mag, en dus minstens één moord gedaan.

eiland in de buurt woondê. Zij hadden evenwel geen lust die schuld, een som van vijf gulden te betalen; zoover ging hun broederliefde niet. Zij kwamen nu op de gedachte het volgende te verhalen. Men wist, dat de eigenaar meermalen den majoor had gemaand en nu had die man den krokodil omgekocht met pinangnoten en tabak en had hem opgedragen naar Windessi te gaan, en den majoor het leven te benemen. Dat verhaal vond dadelijk geloof. Den volgenden dag in de huizen met de menschen pratende, vroeg v. B. hen of zij wel eens met een visch hadden gesproken. Men keek ons vreemd aan en antwoordde, dat zulks niet kon. „Maar gisterenavond is dat toch verteld” (zij noemen een krokodil «diaan Kariria» slechte visch); „als het nu niet mogelijk is met een visch te spreken, gelijk gij zelf zegt, hoe ter wereld kunt gij dan het verhaal gelooven”. Men zweeg. Enkelen zeiden, dat weet gij niet, want gij zijt wit, wij weten dat het zoo is. Daarmede was voldoende bewezen, dat men het op het leven van dien man toelegde.

Enkele dagen daarna kwamen menschen van Roon. Zij kenden den man, dien men zocht. De afspraak werd gemaakt dat zij hem over zoovele nachten, als er knopen in een touwtje werden gelegd, in hun tuin zouden lokken. Kwamen zij, dan waren zij zeker van hun prooi. Met ongeduld verbeidde men den dag en men ging met velen er op uit. Evenwel de man had lont geroken en was gevlucht; onverrichter zake kwam men weder. Langen tijd daarna bracht men een ander om het leven, die niets met de schuld had te maken. Als men zulk een troep ziet thuiskomen, dan gevoelt men welk een ontzettende macht het heidendom is. Dan eerst ziet men, dat hier heerscht de macht van den vorst der duisternis. Een enkele maal ging ik met br. v. Balen een tochtje maken, om den omtrek te verkennen.

Op 13 Juli 1894 hield ik mijn eersten toespraak in de

Windessische taal over Lukas 19:1—10 en van toen af nam ik meer en meer deel aan de Evangelieverkondiging. Ik genoot een uitnemenden leertijd tot 10 Januari 1895, den dag waarop de familie v. Balen Nieuw-Guinea verliet om hun verlof in het vaderland te genieten.

Lief en leed op Windessi.

Daar zaten wij alleen op den uithoek van Nieuw-Guinea. Werden de andere Zendingsposten (behalve Andai, doch dat lag in de nabijheid van Mansinam en Doreh) eenmaal om de 12 weken door de boot bezocht, wij misten alle conversatie en verkeer. Onze trouwe broeder Bink kwam een enkele maal bij ons en zoo nu en dan kregen wij op de reede de kleine handelsstoomer «Credo» en dat was voor ons een ware verkwikking. Dikwijls hebben de opvarenden ons «geen gemeenen dienst» bewezen. Toen eerst werd door ons gevoeld, hoe afgelegen Windessi was. Het lijden was ons niet bespaard gebleven. Ons eerste kind, te Windessi geboren, moesten wij spoedig weder afstaan, maar toch, te klagen hadden wij niet. Het werk, hoe gebrekkig ook, ging geregeld voort. Van de weinige christenen, door den arbeid van br. v. Balen uit de heidenen gewonnen, was vooral Johaunes een uitnemend man, en aan hem hadden wij veel steun. De Windessisi, hoewel verkleefd aan hun heidendom, schenen het met ons wel te kunnen vinden. Daar was zelfs een tijd, dat enkelen de begeerte te kennen gaven om christen te worden en gedurende eenige maanden het onderwijs volgden. Helaas, de zucht naar moordtochten kwam telkens boven. Lieten eenige belhamels hunne stem hooren, dan was de verleiding hun te machtig en men volgde en kwam niet meer aan het

huis van den zendeling en wanneer hij zelf de huizen in ging om met de menschen te praten, dan verdween men aan den voorkant, als hij aan den achterkant in kwam. Toch kwamen er geregeld betrekkelijk veel heidenen in de samenkomst en de school bleef goed bezocht. Sommigen uit de bevolking wilden zich kleeden, maar niemand verstond de kunst om uit een lap een baadje of broek te maken. Daarom richtte mijn vrouw voor de schoolmeisjes een naaischool op. Elk die naaien wilde leeren kon komen. Die zich van kleederen wilde voorzien en een lap goed kocht bij den handelaar, kon dat aan mijn vrouw afgeven, en de eigen kinderen des volks zouden het begeerde maken. Daardoor verminderde onze invloed onder de kinderen niet. Elk, die gedurende een week de naailessen had bijgewoond, kreeg ten slotte nog een kleinigheid, een stuk suikerriet of iets dergelijks. Elken avond ging ik naar de zoogenaamde toko, het opslagplaatsje van handelsgoederen, waar altijd eenige mannen en jongelingen lagen of zaten te luieren en met hen sprak ik, totdat het duister werd. Ik meende, dat het voor hen te lastig was om boven te komen en gaarne kwam ik naar beneden, om zoodoende meer en meer met hen vertrouwd te worden en van hen te leeren, en tegelijk hen iets te leeren. Meermalen gelukte het mij, vernomen hebbende, dat men op moord wilde gaan, dat te voorkomen, door avond aan avond op kalme wijze met hen in de huizen te praten. Daar was een tijd, dat het werkelijk zoo goed ging, dat wij de stoute verwachting koesterden uit de jongelingen verschillende te winnen. Nimmer, b.v. wanneer ik de menschen noodig had voor een tocht naar Roon, lieten zij mij zonder hulp. Nooit hadden wij te duchten voor eenig gevaar hunnerzijds. Ja zelfs, toen een gerucht ging, dat achter ons huis een bende kwaadwilligen zich had verscholen, ging men daar

heen om zoogenaamd de boel te zuiveren. Helaas telkens werd onze hoop beschaamd. Was de bevolking een tijd lang rustig, dan kwam uit dit of dat huis de kreet „mannen op moord!” en men volgde. De gevierden, meest beruchten waren het rustig verblijf moede en zij overmochten steeds. Een enkele maal had er na het thuiskomen van een welgeslaagden moordtocht een eigenaardig feit plaats. Ik kan de reden niet opgeven, waarom men het niet altijd deed, maar ik geef het zooals ik het ondervond en wat ingewijden mij er van vertelden. Is de tocht gelukt, dan komt men in den morgenstond thuis. In de verte hoort men dan een aanhoudend geblaas op de tritonschelp. Vrouwen en meisjes versieren zich en maken zich gereed om de thuiskomenden met vreugde te ontvangen. Zingende en schreeuwende komt men het dorp binnen,¹⁾ schreeuwende en zingende wordt men ontvangen. Ik verzeker u dat zulk een thuiskomst en ontvangst voor den Europeaan zenuwspannend is. Het is een leven als een oordeel en gij hebt de ontzettende gedachte: al weder iemand onschuldig gedood.

Aan den avond van den dag waarop men thuis kwam, verzamelden zich mannen en vrouwen in het huis van hem, die de aanleiding tot den moordtocht was. Met stokken sloeg men tegen de wanden van het huis, men schreeuwde dat «hooren en zien verging».

Waarom deed men dat? Goedgezinden verklaarden mij, en ik heb geen reden hunne verklaring in twijfel te trekken dat men zulks deed, omdat men bevreesd was, dat in den nacht de geest des vermoorden, den moordenaar zou komen straffen. Mij dunkt dat hier Paulus' woord Rom. 2: 14 bevestigd wordt.

Ik herinner mij den tijd, dat men zichzelf in groote

---

1) Is de tocht mislukt dan komt men doodstil „steelsgewijze thuis”

moelijkheden had gebracht, zoo zelfs dat men aan den honger ten prooi was. Rechts noch links, voor noch achterwaarts durfde men gaan. Overal had men zich vijanden gemaakt. Ten einde raad trachtte men de een of andere partij gunstig te stemmen door een zware boete te betalen en zoodoende kon men zich dan weder ergens heen begeven om eten te halen.

Het was toch niet mogelijk bij zulke toestanden reizen te maken. Daar was geen sprake van dat men zich met de menschen ergens kon vertoonen. De reizen, die br. Bink maakte, deed hij met zijn volwassen pleegjongens; op Windessi waren die niet. Uitbreiding van het werk kon toch onder zulke omstandigheden niet plaats hebben. De weinige Christenen konden geen invloed ten goede oefenen, en konden zelfs niet altijd protesteeren en moesten dikwijls zwijgen, want zij werden benadeeld. Gezag bestond er niet.

Op zijn hoogst kwam eenmaal per jaar de Resident van Ternate een bezoek brengen, maar dat oefende weinig invloed. Dan werd men vermaand tot een stil en rustig leven, maar die vermaning was vergeten eer de Gouvernementsstoomer weg was en de toestand bleef zooals zij was, indien hij niet verergerde. Vermaning zonder krachtsbetoon beteekent voor zulk een volk niets.

Niettegenstaande zoovele moeilijkheden ging het werk toch langzaam vooruit en gevoelden wij ons thuis op Windessi.

Groote moeilijkheden.

In 1896 drongen geruchten tot ons door, dat in verschillende plaatsen op Nieuw Guinea de pokken waren uitgebroken. Het sagoland Waropen was geheel door de ziekte

besmet, doch stelselmatig hadden de bewoners dit verzwegen. Ik achtte het noodig de menschen van Windessi, te wijzen op het groote gevaar, dat hun dreigde en gaf hun den raad de besmette streken niet te bezoeken. Immers, zij zouden daardoor in groot gevaar komen en toch geen hulp brengen aan de lijdenden.

Het wonen in groote huizen, met tientallen van personen, die zondigden tegen alle wetten der reinheid, zou een vruchtbare haard wezen voor de besmetting. De oudsten van het volk herinnerden zich nog welke vreeselijke verwoestingen de ziekte vroeger had teweeggebracht. Gedurende eenige maanden volgde men mijne raadgevingen. Op zekeren morgen kwamen twee mannen tot mij. Zij vertelden mij een droom te hebben gehad en begeerden van mij de uitlegging. Droomen beslaan in het heidendom een groote plaats en niet weinigen beschouwen een droom als een volkomen betrouwbare aanwijzing. Dat nu beide mannen in denzelfden nacht eenzelfden droom hadden gedroomd, kwam mij verdacht voor. Ik vreesde, dat er opzet in het spel was. De geestenbezweerders toch gebruikten zoo vaak tot bereiking van hun doel voorgewende droomen. De gave der droomuitlegging bezat ik niet, en van droomen wist ik weinig, want ik behoor gelukkig niet tot de droomers, nog tot de droomenden. Ik verkeerde een weinig in moeilijkheid. Mijn antwoord luidde, dat zij mij hun droom maar moesten mededeelen. Zij verhaalden mij, dat zij, terwijl zij sliepen, zagen, dat een groot schip, zonder mast of schoorsteen, dus zonder zeil of stoomvermogen, van onder tot boven verlicht, pijlsnel hun dorp voorbij voer. De beteekenis van dien droom wilden zij van mij weten. Met grooten omhaal van woorden bekende ik niets gezien te hebben en dat het mij onwaarschijnlijk voorkwam, dat beiden denzelfden droom op denzelfden tijd hadden

gedroomd, zoo dat ik niets anders kon doen dan hun den raad geven kalm aan hun arbeid te gaan en den droom te laten voor hetgeen hij was. Men was niet van plan mijn raad op te volgen, want het antwoord klonk; „als gij het niet weet, wij weten het wel. Het waren de pokken, die ons dorp voorbij zijn getrokken en nu hebben wij geen kans meer om getroffen te worden, dus wij gaan waarheen wij willen”. Ik trachtte de menschen van hun voornemen af te brengen en hoopte, dat anderen zouden inzien, dat de droom voorgewend was, maar neen, men geloofde, juist, men durfde niet tegenspreken en na eenige dagen, ging men naar Waropen om sago en sagoweer,¹⁾ de liefkoosde drank van den inlander te halen. Niet vele dagen daarna kwam men joelende en gierende van daar terug.

De sagoweer had zijne werking gedaan, men was dronken en natuurlijk bovenmate luidruchtig. Het hondengeblaf²⁾ klonk onophoudelijk door het dorp en het was een leven van geweld. Door een onzer Christenen vernam ik, dat men twee deerlijk aan pokken lijdende vrouwen mede had gebracht en die in een der huizen, waar tientallen van menschen woonden had nedergelegd. Ik waarschuwde de menschen, hen wijzende op het groote gevaar, waaraan zij zichzelf blootstelden en gaf den raad de lijdenden en hen, die ze medegebracht hadden, in een klein afzonderlijk staand huis hun intrek te laten nemen, maar men luisterde niet, en dronken van sagoweer, was men

---

1) Sagoweer in de sap van den arengpalm. Ongegist gedronken is het een heerlijke drank. De meeste liefhebbers laten evenwel den drank gisten, en werpen er nog wat bitterhout in. Dan is de smaak ontzettend onaangenaam. Men drinkt het in groote hoeveelheden en wordt dan dronken, doch de dronkenschap bepaalt zich in den regel tot vervelend zijn en wartaal spreken zonder dat men nu eigenlijk niet weet wat men doet.

2) Wanneer men dronken is stoot men geluiden uit, sprekend gelijkend op het hondengeblaf.

buiten zichzelf en men riep: „houdt op, houdt op, wij doen wat wij willen”. De ziekte had haar intrede gedaan op Windessi en binnen enkele dagen was het getal lijdenden van 2 gestegen tot 10 en elken dag vermeerderde het. Met groote hevigheid en in den kwaadaardigsten vorm trad de ziekte op, zoodat verreweg de meeste aangetasten stierven. Voortdurend hoorde men de klaagtoon, het bevijs dat iemand gestorven was. In alle stilte werd het lijk dan in een mat gewikkeld en naar een der eilanden gebracht, die voor Windessi liggen. De mat werd dan opengemaakt zoodat het lijk bloot lag en ten prooi was aan de roofvogels, die op deze wijze de ziekte hielpen verspreiden.

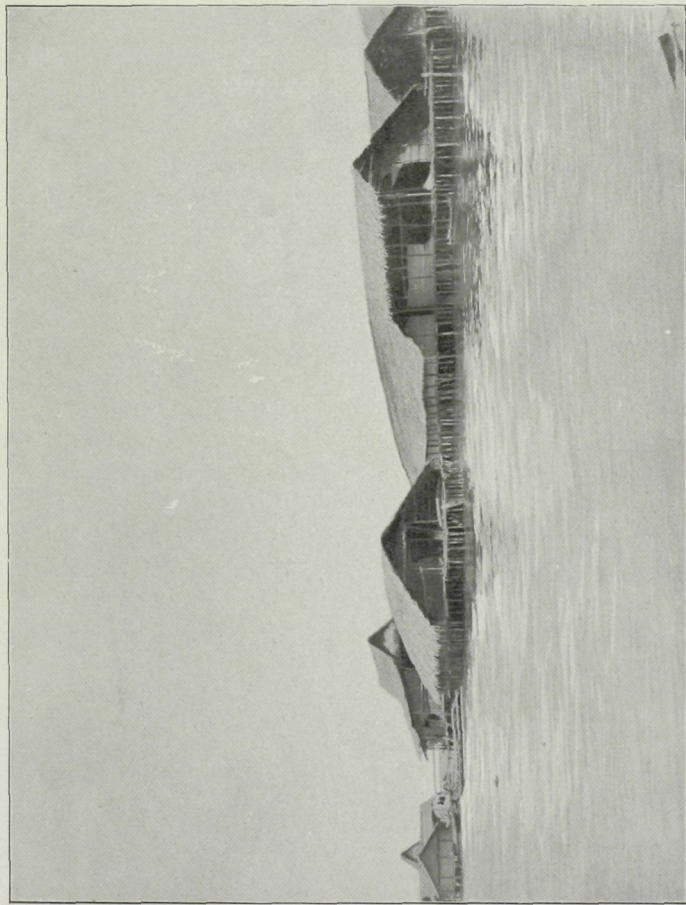
Op ontzettende wijze woedde de ziekte in ons dorp. Allerlei middelen werden aangegrepen om haar te bestrijden. Men riep de geesten der voorvaderen aan. Door allerlei geschenken trachtte men ze gunstig te stemmen. Avond aan avond hoorde men het geprevel der geestenbezweerders wanneer zij met de korwaars aan den gang waren, maar trots dat alles verergerde de ziekte. Geneesmiddelen konden niet baten en vaccinstof bezat ik niet. — Zoodra ik tijding bekomen had, dat de ziekte in aantocht was, had ik te Batavia vaccinstof aangevraagd en ontvangen, doch zij bleek niet bruikbaar te zijn. Een volgende aanvraag had ik nog niet ontvangen, die zou nog $\frac{1}{2}$ jaar op zich laten wachten. Onze raadgevingen sloeg men in den wind. Men rekende niet met ons en luisterde alleen naar hetgeen de geestenbezweerders *) zeiden. Ons hart bloedde bij het zien van de groote ellende, die over de bevolking kwam.

Op Wairor, een plaatsje op ongeveer 2 uur afstand van Windessi, had een geestenbezweerder, beroemd in zijn

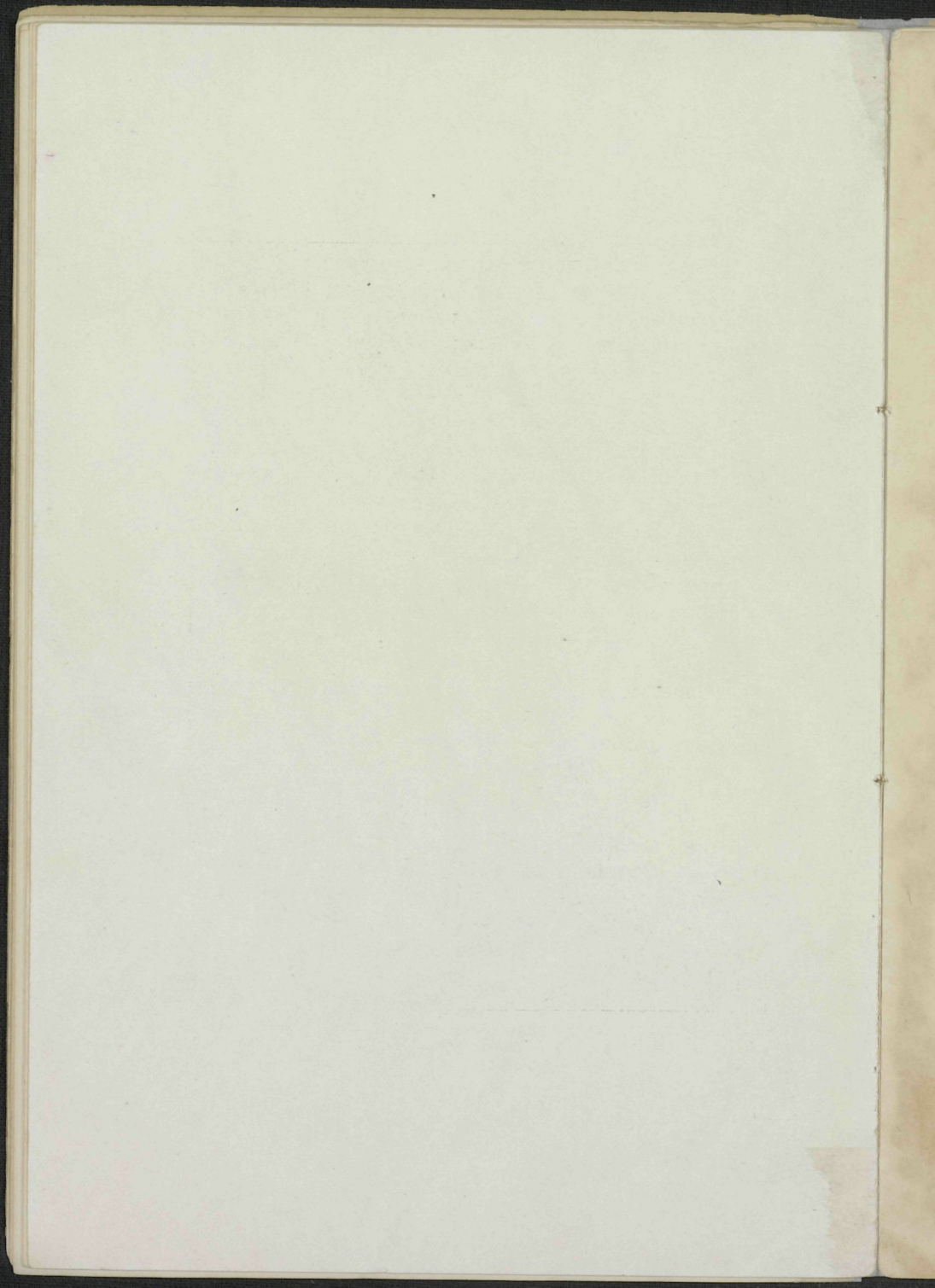
*) Die geestenbezweerders, onder de Noefoorssi Konoor onder de Windessisi Inderri genoemd, treden als geneeskundigen op.

kwaliteit, een ontzettend groote kikvorsch gevangen. Naar menschenheugenis had men nooit zulk een monster gezien. De man was op het denkbeeld gekomen, dat zulks iets bijzonders beteekende. Hij maakte bekend, dat hem door openbaring was gezegd, dat in dit dier de groote geest huisde, die macht had de ziekte te genezen en te verdrijven. Een oproep ging door den omtrek, dat men avond aan avond moest komen dansen en zingen te Wairor, om den geest gunstig te stemmen. Gaarne gaf men hieraan gehoor. Treurig was het te zien, hoevelen dagelijks met hun volgeladen vaartuigen, naar 's mans woonplaats gingen. Alles wat waarde had werd als geschenk meegenomen en geofferd aan den grooten geest, die in den persoon van den geestenbezweerder de geschenken gaarne aanvaardde. Nacht aan nacht werd er gedanst en gezongen. Doodmoede en verhit kwam men des morgens thuis, en legde men zich te slapen in de tochtige huizen; het gevolg daarvan was koorts, en een krank lichaam is vanzelf een gemakkelijke prooi der ziekte. Het hielp niet dat wij de menschen waarschuwd en hen wezen op het gevaarlijke van deze dingen. Men was overtuigd, dat de geestenbezweerder het eenige middel om bevrijd te worden van deze ziekte en ellende, had gevonden. Op een morgen langs het strand loopende, en juist een deel van het volk ziende thuishoeren, zeide ik hen nogmaals, vrienden wat doet gij toch! Een der woordvoerders uit de bevolking snauwde mij toe: waar bemoeit gij u mede, gij zult zien dat dit middel helpt, niemand zal meer ziek worden, en die ziek zijn zullen beter worden, dat is ons gezegd. Als bewijs van instemming lieten de anderen hunne vreugdekreten hooren. Helaas, dienzelfden dag stierven er 4 en waren er 3 nieuwe gevallen.

Eindelijk begon men in te zien, dat ook dit middel niet

Een Papesch dorp.

hielp. Ten einde raad verlieten zij, die nog gezond waren het dorp, bijna alle proviand medenemende, en de zieken overlatende aan de zorg van eenige ouden van dagen, die òf vroeger reeds door de pokken waren aangetast, òf voor wie, zooals men het uitdrukte, het er niet op aankwam.

Meermalen heb ik de zieken van eten voorzien en menigeen is onder zwaar lijden, den hongerdood gestorven. Het heidendom is hard. Het is in die dagen gebeurd, dat men een lijder in een vaartuig bond en dat aan de golven prijs gaf, in de hoop dat men de ziekte elders kon heenleiden, want men was nijdig, dat men bij ons de ziekte had en elders vrij bleef. Men vergat natuurlijk, dat men zich eigenwillig de ziekte op den hals had gehaald. Het spreekt vanzelf, dat de arbeid als stil stond. Bijna niemand bezocht de godsdienstoefening. In het begin van het optreden der ziekte kwamen velen, klaarblijkelijk met de gedachte, dat kon weleens een middel wezen om er van bevrijd te blijven. De school was gesloten. Men had op het laatst ook maar liever, dat ik mij maar niet met hen bemoeide en niet meer in de huizen kwam. Van lieverlede verminderde het aantal lijdens door gebrek aan slachtoffers en na enkele maanden kwam deze en gene weder terug in het dorp.

Door onvoorzichtigheid en ongehoorzaamheid van één onzer huisgenoten kregen wij nu de ziekte in ons eigen huis.

De woning, het nieuwe huis, van Br. van Balen deelden wij met 14 Papoesche huisgenooten. Het waren kinderen, door de fam. van Balen, br. Bink en door ons vrijgekocht. Daar is over dat vrijkooopen van slaven heel wat geschreven en veler gedachten zijn daarover openbaar geworden. Ik onthoud mij van het uitspreken van een oordeel. Ik merk alleen op, dat men moet ervaren wat het is, als men een kind aan uw deur te koop biedt, waarvan gij weet, tenminste hoopt, iets te

kunnen maken, en de zekerheid te hebben, dat, als gij het niet koopt, er zeker niets van terecht komt. Men gaat over de zaak anders oordeelen, als men een tijd lang heeft gewoond op een plaats, waar geen ander hulpmiddel om iets goeds te bereiken te vinden is. Hoe het zij, die kinderen waren aan onze zorg toevertrouwd. Wij hoopten door hen, wanneer zij ouder waren, aan tucht gewend en onderwijs hadden genoten, wat meer invloed onder de ons omringende bevolking te kunnen oefenen. Dat is met sommigen bereikt. Anderen hebben meer zorg dan blijdschap gegeven, maar — en nu loop ik even vooruit, de zoogenaamde „vrijgekochten” hebben later geen klein aandeel gehad in den voortgang van het zendingswerk.

Bij een meisje van Br. Bink, die tijdelijk in onze woning vertoefde, vertoonde zich het eerst de teekenen der gevreesde ziekte. Zij had niettegenstaande het verbod, een Papoesche woning bezocht waar lijders waren, daar ongekookt eten gegeten en zodoende bracht zij de besmetting over. 2 October 1906 deed de ziekte haar intocht in ons huis en tot 14 Januari 1907 spookte om ons de dood in al zijn verschrikkingen.

Ik had een klein gebouwtje op eenigen afstand van onze woning dadelijk als barak ingericht en daar verpleegde ik de eerste kranke. Na een hevig lijden van elf dagen bezweek zij. Toen ik dat ziekenhuisje had gedesinfecteerd en schoongemaakt, had een baldadige jongen de aardigheid, natuurlijk zonder het te willen, dat huisje in brand te steken en wij waren van dit zoo noodige vertrek verstoken. De een na den ander van onze huisgenooten werd aangetast, alleen twee vrouwen, reeds op betrekkelijk hoogen leeftijd, bleven verschoond. Daar was groote droefheid in ons hart. Machteloos stonden wij daar en verzachting van smart was het eenige wat wij konden aanbrengen. De

een na den ander ontviel ons door den dood en slechts vijf mochten wij in het leven behouden.

Onze toestand werd zeer zorgelijk. Mijn vrouw en ons eenig dochttertje dat in Juli 1895 was geboren, moesten hun intrek nemen in een huisje, dat bewoond geweest was door Johannes, een der christenen, die ook uit vrees voor de ziekte nu elders waren heengetrokken. Ik vreesde het ergste, vooral omdat mijn vrouw in een bijzondere periode verkeerde, waarin besmetting zeer zeker doodelijk zou zijn. Het huisje, dat zij bewoonde, was zeer primitief en eigenlijk onbewoonbaar, maar daar was niet anders. Ik bleef boven in het besmette huis, om de lijders bij te staan. Hulp was niet te krijgen. De Papoea's die in het dorp teruggekomen waren, ontliepen ons. Als ik voor het een of ander aan het strand kwam, dan wierp men asch uit, opdat de ziekte aanbrengeende geest, die zooals men meende, nu bij ons huisde niet op hem zou overgaan. De oudste jongen van br. v. Balen, een uitnemende hulp, lag ook krank. Wij hadden gebrek aan brandhout en op ons bidden en smeeken gingen enkele vrouwen houthakken en legden de hoopen brandhout aan het strand, die ik zelf naar boven bracht. De communicatie met de andere zendingsposten, toch al zeer gering, had geheel opgehouden. Niemand durfde van elders Windessi bezoeken, en van Windessi durfde niemand elders heen te gaan, men zou hem immers als overbrenger der ziekte beschouwen. Eenmaal wist ik te bewerken dat men met een prauw naar Roon ging. Ik wilde br. Bink van onzen toestand verwittigen, doch de Roonsi lieten hen niet binnenkomen, maar begroetten hen met pijlen en onverrichter zake keerde men terug.

Die tijd was de moeilijkste, dien ik ooit doormaakte. Ik zal niet zeggen, dat wij moedeloos waren, maar moedig was toch anders. Ontsmettingsmiddelen waren niet voor-

handen. Maanden te voren had ik in Utrecht gevraagd om mij daarvan te voorzien, maar het gevraagde bleef achterwege. De toenmalige Resident, die in den aanvang dezer periode, met de brs. Bink en Jens Windessi bezocht, kon mij slechts één flesch creoline geven. De voorraad was aan boord niet groot en men moest rekenen op de behoeften der bemanning.

7 December kwam br. Bink ons bezoeken. Deze trouwe vriend, eere zij zijne nagedachtenis, niet wetende hoe het bij ons gesteld was, maar het ergste vreezende, kwam tot ons over. Mijn vrouw, die al zwakker en zwakker werd en zich letterlijk voortsleepte, wilde hij medenemen naar Roon, maar zij was niet te bewegen de plaats te verlaten. Toen trof mij iets, dat ik niet had verwacht. Een van zijne jongens, Ottow, nu reeds overleden, wilde niet meer met hem naar Roon terug. Hij was een moeilijke jongen, die onzen broeder veel zorg veroorzaakte, maar het zien van de ellende en het ontbreken van alle hulp scheen op dien jongen zulk een indruk te maken, dat hij verklaarde ons niet te willen verlaten. Hij heeft ons trouw geholpen. Menigmaal vreesde ik, dat ook hij zou worden aangetast, want hij deed wel eens roekeloos. Hij is bij ons gebleven tot dat alle leed was geleden. Hij is voor ons het bewijs geweest, dat trouw en medegevoel te vinden is ook bij een Papoea, wien men niet dan aarzelend het praedicaat «Christen» zou geven.

De nood zou evenwel nog hooger stijgen. Hoopen vrees wisselden elkander voortdurend af. Nu eens scheen het gevaar geweken. Dan was er een week dat wij hoopten, dan weder stonden wij plotseling voor een nieuw geval. De meeste lijdens waren spoedig bewusteloos. Twee aardige meisjes werden 10 December aangetast en wij vreesden het ergste. In den nacht van 29 op 30 December stierf

de oudste der twee, een pleegmeisje van de fam. v. Balen, nadat zij te samen een lied hadden gezongen. In den vroegen morgen werd een graf gedolven en uit ruwe planken een kist vervaardigd. Daarna sleepte ik de kist grafwaarts, want Ottow was die dag niet goed in orde en niemand kon mij helpen dragen. Terwijl ik dien droeven gang deed, hoorde ik achter mij zingen het lied: Aja Jezus domba ja, Ja marisein ornema, d. i. dat ik Jezus schaapje ben, dankbaar is mijn hart daarvoor. Ik ging naar de zangster, een meisje sedert ongeveer 2 jaar in onze woning, geroofd van Idoor, een der plaatsen waar nu het Evangelie verkondigd wordt, en vroeg haar, of zij wetende, dat zij spoedig moest sterven, niet bevreesd was voor den dood. Haar antwoord klonk: neen mijnheer, Ik ben een schaap van den Heere Jezus en met haar deerlijk ontstoken oogen mij aanziende zeide zij, gij hebt het ons immers zelf geleerd, daarmede te kennen gevende, vrees daarvoor behoeft er bij U niet te bestaan.

Vergeefsch was dus de arbeid niet geweest. Mochten de zichtbare vruchten ook al gering zijn, zij waren er toch en straks, als wij zelf in het Vaderhuis mogen binnegaan, dan wacht ons wellicht nog menige verrassing, dan vinden wij er ook, van wie wij het hier niet hadden gedacht.

Sedert dien kwamen geen nieuwe gevallen meer voor. De lijders herstelden. ¹⁾

De nood was intusschen niet minder geworden, op 1 Januari 1897 hadden wij geen eten meer in huis. Nooit te voren was de gedachte aan honger bij ons opgekomen. Elke boot, 4 maal per jaar, bracht ons versch eten. Een

¹⁾ Ik was zeer teleurgesteld, dat ik zulk een klein percentage had overhouden; ik had de zieken verpleegd naar de voorschriften die ik bezat Toen ik mijn ouden leermeester. Dr. Idenburg het verloop der ziekte beschreef vroeg of mijne behandeling wellicht iets de wenschen had overgelaten, antwoordde hij met een, ik feliciteer u met den schitterenden uitslag.

groot gedeelte onzer toelage, door de Utrechtsche zendings-
vereniging ons verstrekt, werd op Java en Macassar in
eten omgezet. Dat was ook nu gebeurd. Ons eten was te
Roon gelost, doch, daar was geen gelegenheid het te halen
noch te laten brengen.

Uit den nood gered.

Wij zaten in groote zorg. Evenwel, daar kwam uitkomst.
Aan den middag van dien 1en Januari zagen wij een vaar-
tuig naderen en aan den bouw van dat vaarttuig bemerkten
wij, dat het geen Papoesche prauw was. De hoop kwam in
mij op, dat het een handelaar was. Het bleek een Mohamme-
daan te zijn, die mij voor een bespottelijk hoogen prijs
een zakje rijst verkocht. Hij was uit de koers geraakt en
kon ons nu uit den nood helpen. Was dat eigenlijk niet
een herhaling van de geschiedenis aan de beek Krith?

De man stond verbaasd en schrok niet weinig, toen hij
vernam dat hier de pokken waren en nauwelijks had ik
hem betaald, of hij verdween, zoo vlug hij kon.

Enkele dagen daarna kwam Br. Bink met zijne jongens
om een gedeelte van ons eten te brengen. Hij oordeelde,
dat wij nu niet langer op Windessi moesten blijven, maar
eenigen tijd bij hem moesten komen op Roon. Die raad
was evenwel niet op te volgen. Drie herstelde en twee
herstellende patienten waren hier en ik durfde hen niet
alleen laten. Hij hield evenwel bij mij aan en verzekerde,
dat zij mijne hulp niet meer noodig hadden. Toen ik niet-
tegenstaande zijn voortdurend aandringen zeide niet te
zullen gaan, antwoordde hij: „nu goed maar dan blijf ik
hier, gij hebt reeds zoovele graven gedolven en het eerste
wat gij nu zult delven zal voor uw vrouw zijn, dat

zult gij niet doen." Met bezorgdheid had hij haar gadeslagen. Zij zag er dan ook ellendig uit en ik moest bekennen, dat een verplaatsing wellicht weldadig zou werken. Daarom na rijp beraad gaf ik toe. Wanneer hij gelegenheid vond om ons te laten halen dan zouden wij gaan. Dienzelfden dag vertrok hij. Wij dachten niets is meer onmogelijk dan het vinden van een gelegenheid om ons te halen.

Evenwel 3 dagen later kwam een sloep aanzetten. Een Chineesch handelaar was Roon binnengeloopen en Bink was er in geslaagd zijn vaarttuig machtig te worden. Hij had zijn jongens als bemanning er op geplaatst en nu moest ik mijn woord gestand doen. Allerlei werd gepakt. De menschen op Windessi gevraagd op onze bezitting te passen, wat zij trouw hebben gedaan en des middags om 4 uur 14 Januari 1897 verlieten wij Windessi, om zooals wij hoopten, enkele weken op Roon te vertoeven.

De wind was ons gunstig en wij zeilden heerlijk. Helaas, spoedig veranderde hij van richting, het werd builig en eindelijk zwaar weder. Wij waren halverwege, aan teruggaan viel niet te denken, de kust was niet te bereiken. Een vreeselijke benauwdheid maakte zich van mijn vrouw meester. Met recht verkeerden wij in duizend vreezen, het ergste stond ons te wachten. Daar midden op zee, in een zeer beperkte ruimte scheen het ergste te moeten gebeuren. Heere, help ons!

Zijn naam zij lof, Hij verhoorde het gebed. De benauwdheid bedaarde, de wind ging liggen, en des morgens om 7 uur kwamen wij te Roon, vriendelijk ontvangen door onzen broeder, die een kamer voor ons in gereedheid had gebracht. Aan den avond van dien dag, 15 Januari werd ons een kind geboren, dat wij op 1 Maart weder moesten afstaan.

Zoo nu en dan ging ik naar Windessi om naar de herstellende patiënten te zien en alles ging goed. De kapitein van het reeds vroeger genoemde handelsscheepje, kwam op Roon en stelde voor ons naar Mansinam te brengen. Het doorgestane leed en de kommer en zorg, maakten een uitstapje voor mijn vrouw hoog noodig. Wij zouden met denzelfden stoomer na 3 weken wederkomen. Als een genezend medicijn werd dit aanbod met beide handen aangegrepen. De reis met dit vaartuig, veel gelijkende op een drijvend nest van kakkerlakken was allerongelukigst; later hebben wij er vaak om gelachen. De vriendelijkheid van den kapitein was groot.

Na een vreeselijk lange en vermoeiende reis kwamen wij te Mansinam. Met groote liefde en hartelijkheid werden de onverwachte gasten ontvangen, men deelde in het leed dat wij hadden moeten doormaken. Het grootste gedeelte van dien tijd brachten wij door bij onze oude vrienden Metz te Andai. Wij dachten spoedig weder heen te gaan, maar voortdurende koorts, vooral bij ons dochtertje, was oorzaak, dat wij eerst met de Nieuw-Guinea-boot van 21 April terugkeerden naar Roon. Weder was de kapitein van de Coredo zoo vriendelijk ons weg te brengen, nu naar Windessi. Wij hebben gedurende ons verblijf op Nieuw-Guinea zeer vele malen vriendelijke hulp genoten van handelaren, Christenen, Chineezen en Mahommedanen en dankbaarheid eischt dit openlijk te bekennen.

Het werk, dat onderbroken was, werd weder opgenomen. De ramp had geen zichtbaren indruk gemaakt op de bevolking; zij bleef zooals ze was en toenadering was er weinig te bespeuren. 17 Juli 1897 kwam de fam. v. Balen van verlof terug en mijn werk als vervanger van br. v. Balen was dus afgeploopen.

Meermalen was er over gesproken en geschreven, dat

wij een zendingspost in de Wandammen baai zouden oprichten. Enkele malen had ik die bezocht, had er een vrij dichte bevolking gevonden, en vooral de lieden van Wasjor, die nogal in goede verstandhouding leefden met de Windessisi hadden mij gevraagd bij hen te komen wonen. Dat was van lieverlede als een plan gerijpt.

Op Roon.

Onze trouwe br. Bink was zeer ernstig krank geworden. Die tijding werd ons door br. en zr. van Balen gebracht en in plaats dat ik naar Wandammen ging moest ik naar Roon, omdat het dringend noodzakelijk was, dat br. Bink naar Java ging om zoo mogelijk herstel te vinden. Dankbaar was ik, dat ik naar zijn wensch hem kon vervangen, die voor ons zulk een uitnemend vriend was. Voor de vestiging van een nieuwen zendingspost, mij door het Bestuur onzer zendingsvereniging opgedragen, scheen de tijd niet gunstig. De Resident van Ternate was eerst erg voor een vestiging in de Wandammenbaai, doch later verklaarde hij zich er tegen. Men dacht aan de Humboldtsbaai, maar ook dat ging niet. De algemeene toestand op Nieuw Guinea werd niet beter. Ook in de Wandammenbaai waren moord en doodslag aan de orde van den dag, en de Brs. die mij advies moesten geven en daar bekend waren, zeiden: „in geen geval gaat gij er alleen heen.” Zoo werden wij heen en weder geslingerd. Wij verlangden om nu eens eindelijk een eigen arbeidsveld te hebben, het ideaal van elken jongen zendeling. Voorloopig waren wij te Roon. Jendé en Sjabes werden voortdurend bezocht en de andere plaatsen op dit eiland werden niet vergeten.

Het leven op Roon was niet aangenaam. Door de groote

menigte vreemdelingen, die met elke boot hier aankwamen (Roon was de verzamelplaats van een ganschen omtrek) was het een vreeselijk immoreele plaats.

De onzedelijkheid, die hier bedreven werd, is niet te beschrijven. Bijna elk huis was een bordeel. Dat had helaas ook invloed op de huisgenoten van br. Bink en op de weinige Christenen, en menigmaal waren wij daardoor in groote moeilijkheden. Moord en doodslag waren aan de orde van den dag. Voortdurend werden de menschen verontrust of verontrustte men anderen.

De Papoesche logica is een gansch eigenaardige. Wanneer twee even sterke partijen iets met elkander hebben uit te maken, b. v. een belediging of iets dergelijks dan wordt de familiesterkte zeer nauwkeurig berekend. Zijn beide families even groot, dan zal men wellicht een groote drukte maken, doch er gebeurt niets. De zaak neemt een geheel andere wending. Een derde, kleiner dan de tegenstander, wordt het kind van de rekening. De beledigde partij, die de derde kleinere zonder reden heeft benadeeld, redeneert aldus: „hij weet dat mijn tegenstander eigenlijk de oorzaak hiervan is en moet het nu maar met hem vinden. Het gevolg hiervan is, dat de kleine een nog kleinere zoekt en zich op deze wreekt. Dat zulks een voortdurende oorzaak tot verwickelingen is, begrijpt ieder.

Iets van dien aard ondervonden ook wij.

Op zekeren dag was te Roon, tusschen de bevolking van Jendé en Sjabes *), oneenigheid uitgebroken en met vreeselijke drukte ging men over en weer te werk. De pijlen vlogen over het zendingserf. Men schoot wel, maar met het doel niemand te raken. Een storm in een glas water dus.

*) Twee dorpen, die op korten afstand van elkander liggen en waar geregeld elken Zondag het Evangelie werd gebracht.

Lieden van Sjabes gingen vertoornd het bosch in om, indien zij konden, den één of anderen te vangen. Ottow, dezelfde die ons op Windessi zoo uitnemend hielp, was voor mij op jacht geweest en spoedde zich huiswaarts. Plotseling werd hij omringd en gevangen genomen door tal van gewapenden en in triomf voerde men hem naar Sjabes. Omdat hij tot onze huisgenooten behoorde, ontnam men hem het leven niet, maar zijne gevangenneming stond in de oogen der Papoea's, dus ook in de zijne, gelijk met „gesneld” te zijn. De overweldiger zou ook voor hem een witte veder mogen dragen, gelijk als voor één, dien hij vermoord had.

Ik hoorde van zijne gevangenneming en ging onmiddellijk naar de plaats waar men hem gebracht had en eischte zijn in vrijheidstelling. Na lang over en weer praten gaf men toe. Evenwel Ottow, die zeer verontwaardigd was en, gelijk zij dat noemen, beschaamd, verklaarde nu niet met mij mede te willen gaan, maar des avonds zou hij komen. Hij kwam ook en zwoer een bittere wraak aan zijn belagers. Ik verkeerde daardoor voortdurend in groote zorg, dat hij den één of anderen tijd aan die wraak uiting zou geven. Het gelukte mij door kalme overreding hem zoover te krijgen, dat hij mij beloofde zulks niet te doen. Ik gevoelde zoo goed wat in hem omging en bewonderde zijne houding in deze. Hij was een Papoea en als zoodanig moet men hem beoordeelen.

Op zekeren morgen kwam de boot op Roon. Als naar gewoonte ging ik mijn brieven halen en bemerkte aan boord zijnde, dat de hoofdaanlegger van bovengenoemd feit, met zijn prauw langs het schip lag.

Ottow was met Jan — zie blz. 41 — in mijn vaartuig. Minachtend schreeuwde de andere hem toe: women, slaaf, en roeide weg. Als een tijger greep Ottow zijn roeispaan

en gelastte hij Jan zoo hard hij kon te roeien, om te trachten zijn beleediger in te halen. Ik had gehoord en gezien wat er gebeurde, maar was aan boord en vreesde getuige te zijn van een vreeselijke geschiedenis. Daarom riep ik Jan toe: „Roei achteruit” hem dreigende, wanneer hij het niet deed. Het was een potsierlijk gezicht, de één vooruit, de ander achteruit roeiende. Zodoende ontkwam de schuldige, en voorkwam ik een bloedbad, want men is immers altijd gewapend en de kapmessen lagen in de prauwen.

Bij een bezoek van den Resident vertelde ik hem deze dingen en vroeg Z. H. Ed. Gestr. vriendelijk de bevolking aan te zeggen, bij onderlinge geschillen mijn huisgenooten er buiten te houden. Hij wilde zich met deze dingen niet bemoeien. Ieder gevoelt in wat eigenaardige moeilijkheden en verwickelingen een zendeling op Nieuw-Guinea kan komen.

Tijdens ons verblijf op Roon, waren de Roonsi met de menschen van Biak op goeden voet. Meermalen zagen wij een groote menigte van die eilandbewoners, en kwamen zij om zich te laten zien ook wel aan ons huis en in de kerk.

Op zekeren dag ging men op de schildpaddenjacht in de buurt van Biak. Verraderlijk werden onze menschen daar overvallen door hunne vrienden en vijftien werden afge-
 B maakt. De eerste Christen uit de vrije Papoea's, door br. Bink gedoopt, Johannes van Roon, was onder de slachtoffers. Daar was een tijd, dat wij twijfelden of ooit het Evangelie, hier in dezen omtrek van Nieuw Guinea de zege zou behalen. Toen het bericht kwam, dat zendeling Hendriks *) niet meer naar Boeroe zou terugkeeren, vroeg ik op raad

*) Br. Hendriks kon door den gezondheidstoestand van zijn vrouw niet meer naar Boeroe terug, omdat het klimaat voor haar zoo ongunstig was, en ging over in dienst van het Java comité.

van br. Bink aan het Bestuur, of ik wellicht daarheen zou kunnen gaan. Voor die plaats was reeds een ander aangewezen en niettegenstaande alle bezwaren, zouden wij naar Wandammen gaan. Br. Bink kwam half hersteld van Java weder en zou nog een tijd op Mansinam gaan arbeiden aan de nieuwe kerk. Dan zou hij met mij medegaan naar Wandammen en behulpzaam zijn bij het bouwen van een noodwoning. Zoover kwam het niet. God gaf geopende deuren op Halmahera. De wensch van het Bestuur der Utrechtsche Zendingsvereeniging om daarheen te gaan, kon niet worden afgeslagen en 31 December 1898 vertrokken wij naar Halmahera.

Enkele opmerkingen.

De toestand op Nieuw-Guinea was alleszins donker. De grootste bandeloosheid heerschte er en toch was in 1898 de grondslag gelegd voor een verandering, die later pas werd bespeurd. In de Dorchbaai was een Gouvernementsnederzetting gevestigd. Het was de Regeering ernst nu eens paalen perk te stellen aan de uitingen van volslagen tuchteloosheid. De ambtenaar daar gevestigd was een man, berekend voor zijne taak. Zijn eerste optreden, schijnbaar van weinig beteekenis, oefende grooten invloed. Te Menoekwari, de plaats der nederzetting, stonden verschillende klapperboomen, die het eigendom waren van br. Bink. Hij had daar vroeger gewoond en bij zijn vertrek naar Roon, had hij de bevolking vrijheid gegeven, zoolang deze boomen geen anderen eigenaar hadden, de vruchten daarvan in te zamelen. Hij bleef evenwel de eigenaar en de bevolking wist dat. Br. Bink schonk ze nu aan den regeeringsambtenaar en dat werd de bevolking aangezegd. Het bevel

was gegeven, dat van nu aan niemand de vruchten meer mocht nemen, want de boomen waren het eigendom van het Gouvernement. Niettegenstaande het verbod, deed men zooals men gewend was en op zekeren dag zaten twee mannen in de boomen, heel genoegelijk de vruchten er afhalende. Hun werd gelast onmiddellijk de boomen te verlaten, maar zij stoorden zich daaraan niet. Daarop gaf de ambtenaar bevel de boomen om te kappen, en zijn mannen zetten de bijl in den boom. De beide roovers zaten in duizend angsten en lieten zich uit de boomen glijden. Eén werd gegrepen en de ander ontkwam. Die gegrepen was, werd gebonden met beide armen gestrekt op een bamboe. Naar Papoesch recht werd uit een huis een vaartuig gehaald en als pand gehouden, totdat de ontkomene zou zijn uitgeleverd van de bevolking. Dit was een feit van groote beteekenis in de geschiedenis van Papoea. Een vrije Papoea, gebonden als een slaaf. Dat zou men wreken en men liep te wapen, maar eer men iets deed zeide een: „daar zijn zooveel geweren”. De moed ontzong hun en men bleef rustig thuis. Daar werd dus nu macht uitgeoefend, schuldigen werden gestraft. Vroeger had men een enkele maal, b. v. in de Wandammenbaai in 1891, weleens klappen uitgedeeld, maar daarna ging men weg. Nu bleef de man, die alzoo opgetreden was. Er werd gezag uitgeoefend, tot nu toe een ongekende zaak op Nieuw-Guinea, en men ging daarmee voort en van lieverlede werd het rustiger en de goedgezinden konden op bescherming rekenen. Een betere tijd brak aan. De geduchtste oproermakers werden tot de orde geroepen, de moordtochten zooveel mogelijk tegengegaan. Datgene, waarom jarenlang de zendelingen hadden gevraagd, scheen eindelijk te zijn gekomen; daar werd althans zooveel mogelijk paal en perk gesteld aan moedwil.

Nu bleken toch de zendingsposten haarden te zijn, waaruit warmte en leven straalden. Daar was toch niet voor niets vele jaren gearbeid, en mag de beoordeelaar van heden wellicht vele fouten ontdekken in het werk van toen, men vergete niet, dat het ontdekken van fouten gemakkelijk er is, dan ze te voorkomen, en dat men de dingen overziende, gemakkelijker werk heeft dan ze te voorzien. Nu orde en regel hun intocht van lieverlede deden, bemerkte men toch, dat er meer invloed van den arbeid des Evangelies was uitgegeven, dan men aanvankelijk dacht. Sommigen der vrijgekochten hadden op hunne wijze mede gewerkt tot verbreiding des Evangelies. Reeds enkele jaren vroeger had één hunner op Wandammen bewerkt, dat de bewoners een goeden indruk kregen van het christendom. Op Moeswaar¹⁾ was in der aanvang der zending op Nieuw-Guinea een veel belovende arbeid aangevangen, maar door allerlei omstandigheden opgegeven. Nu kwam men vandaar hoofdzakelijk door bemiddeling van eenige vrijgekochten van Mansinam, weder tot den zendeling. Ik had gedurende mijn verblijf op Windessi zoo nu en dan menschen van Moeswaar ontmoet, vooral in het begin. Dat eiland was evenwel in de laatste jaren een mikpunt geworden voor de sneltochten, zoodat de bevolking zich nergens durfde vertoonen. Nu was de toestand verbeterd. In de omgeving van Windessi begon een verlangen te komen naar het Evangelie.

De rust, die op de langdurige onrust gevolgd was, werkte heilzaam. Het heidendom was toch eigenlijk een roes en nu kwam men tot bezinning. Nu de moordtochten verboden werden en gestraft, had het heidendom zijne glans en een groot deel van zijn kracht verloren. Eigenlijk was

1) Zendeling Mosché.

Philipus

B

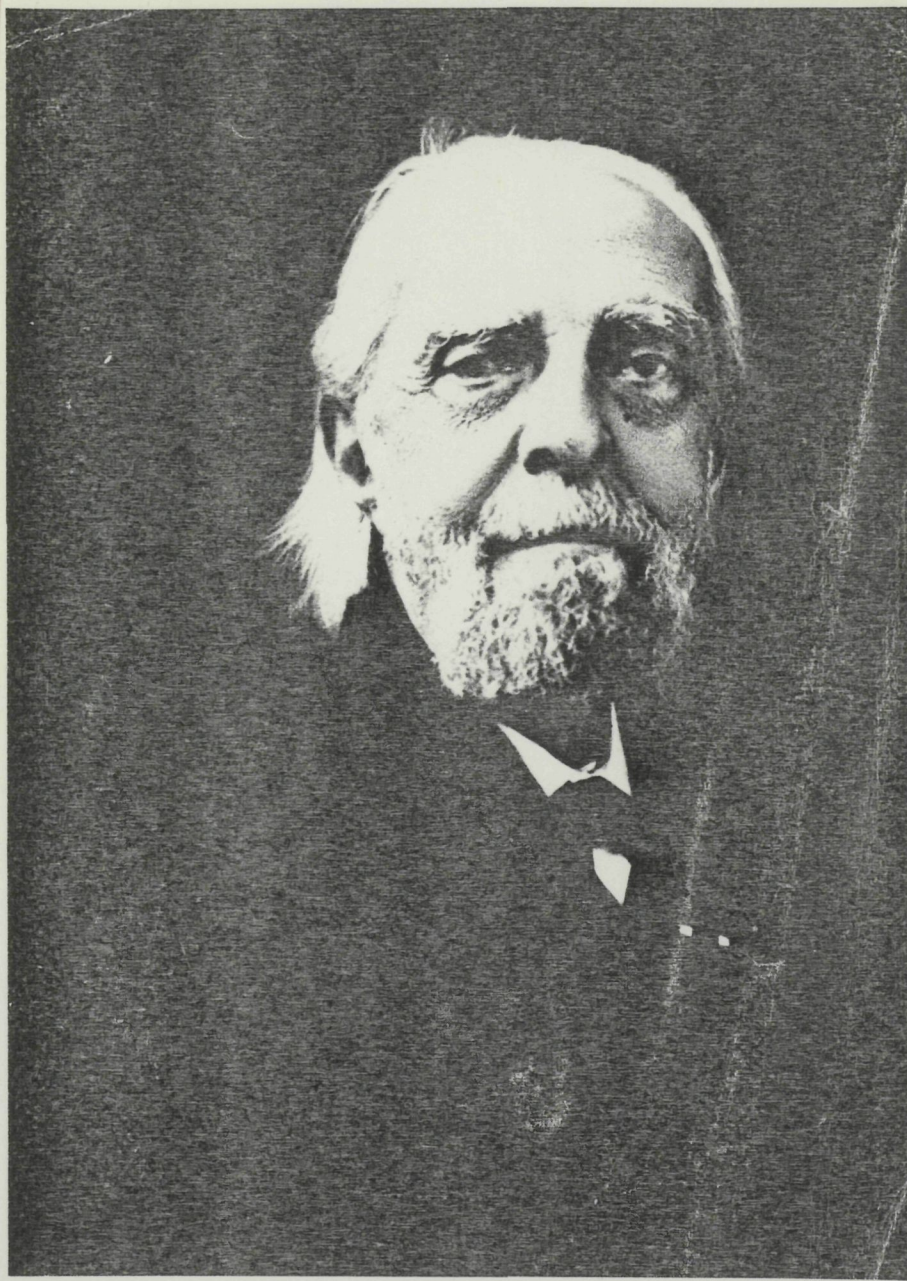
B de bevolking van verschillende plaatsen reeds lang overtuigd van de waarheid van het christendom, maar de oude gewoonten hadden telkens overmocht.

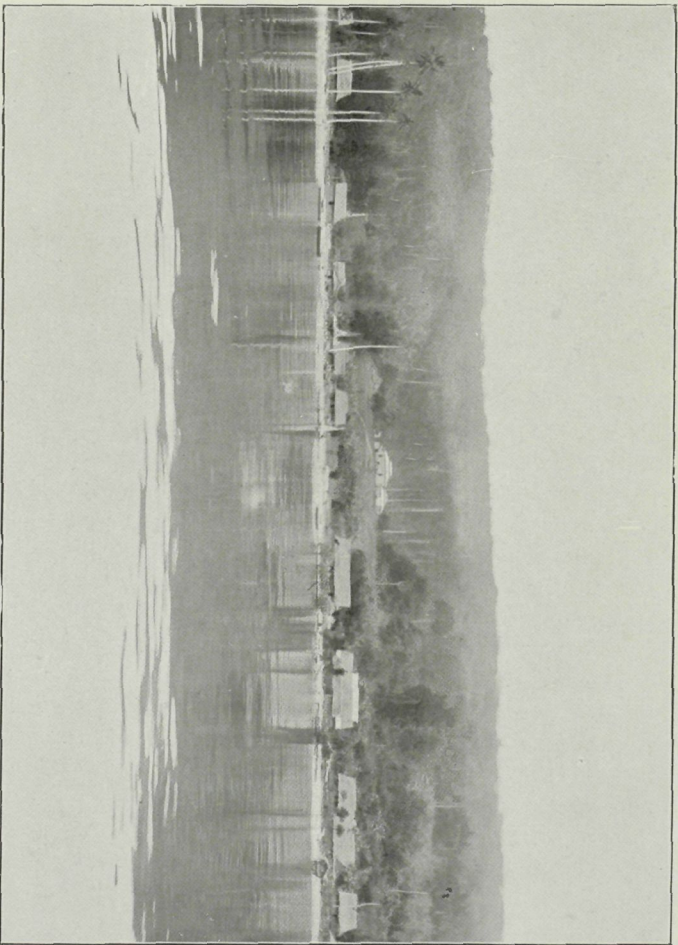
B Br. Bink was op 3 Mei 1899 overleden. Met hem ging een groot man heen. De tijding ontvingen wij op Halmahera en als kinderen hebben wij geschreid. Zoo gaarne hadden wij hem de oogen toegedrukt, hem, wiens levensweg zoo vol doornen en distelen was. Hij heeft den zegenrijken ommekeer niet mogen beleven, maar ik geloof, dat van hem groote invloed is uitgegaan en de beweging in de Wandammenbaai, die daar begon en zulk een heerlijk verloop heeft, verbind ik altijd aan Bink, die meermalen de plaatsen bezocht, waar nu het Evangelie is aangenomen.

Na zijn dood werd zijn werk tijdelijk door br. en zr. Metz voortgezet. Hoopvol was dat in den aanvang, doch, helaas, spoedig kwam ook daar een kentering. De dood van zr. Metz was oorzaak, dat onze broeder om zijne kinderen naar het vaderland ging.

Van Roon begint de victorie.

H Gedurende het verlof van Br. Metz werd de arbeid voortgezet door een Amboneeschen helper, onder leiding van br. v. Balen, die daartoe op geregelde tijden Roon bezocht. Toen was de veiligheid reeds heel wat verbeterd. Reeds in 1897 had br. v. Balen een paar jongelieden voor mij van Amboen laten komen, die op Nieuw-Guinea wilden arbeiden. Gedurende 3 maanden hield ik hen bij mij en bezocht met hen de plaatsen op Roon en gaf hun onderricht in de taal enz. Ik vroeg aan het einde van dien tijd, waar zij nu een kijkje genomen hadden van den toestand, of zij den moed hadden zich elders heen te begeven. Zij

De Bestuursvestiging te Menoekwari.

(Noord Nieuw-Guinea.)

durfden niet, en ik had den moed niet hen er aan te wagen.

Misschien zegt men: en de andere vreemdelingen dan, die als koeli enz. dienst deden? Dezen, zoowel Mohammedanen als helaas ook christenen, vermaagschaptten zich in den regel dadelijk met de Papoesche families en hun tegenwoordigheid werd daardoor een voordeel voor deze. Onze Inlandsche helpers konden, mochten dat leven niet leiden. Men vergete toch ook niet, hoevele vreemdelingen, niet-tegenstaande zij in de families waren opgenomen, op Nieuw-Guinea zijn vermoord.

Nu, in 1901, waar de toestanden zoo gansch anders waren, kon het. Onder den inlandschen helper ging het werk op Roon aanvankelijk goed. Zoo nu en dan volgde op den vloed de eb; een oogenblik scheen het, alsof de verwachting als een zeepbel uit elkander zou spatten, maar toch, Gode zij dank, de beweging des geestes bleef aanhouden. Een merkwaardig feit had toen op Roon plaats. Onder de vrijgekochten van wijlen br. Bink was een jongen, genaamd Jan. Hij had den zendeling, die als een vader voor hem had gezorgd, heel wat leed veroorzaakt. Brutaal en ongezegkelijk als hij was, hadden wij gedurende den tijd, dien wij op Roon hadden doorgebracht, veel verdriet van hem gehad. Hij was Christen, maar meer een aanfluiting, dan een aanbeveling voor het Christendom. Hij was gehuwd en zijn vrouw was als hij er een, op wie heel wat aan te merken was en die in geen geval zedelijk kon worden genoemd. Beiden namen aan de heidensche feesten deel en leefden als de heidenen. Zij hadden beiden goed onderwijs genoten en hij vooral kende de Christelijke waarheden uitnemend en wist zeer goed, dat hij tegen beter weten in handelde.

Dat God dezen Jan zou gebruiken als middel tot uitbreiding van zijn koninkrijk, hadden wij nooit verwacht.

Ik citeer nu wat br. v. Balen schrijft in zijn verslag. (zie berichten Utrechtsche zendingsvereeniging 1908 blz. 50) «Jan was in December bezig een prauw voor een handelaar te maken. Om een plank in de gewenschte bocht te krijgen spande hij die met een liaan.¹⁾ Onverwacht brak die liaan en Jan kreeg een vreeselijken slag met de plank tegen zijn buik, waaraan hij stierf. Drie dagen voor zijn heengaan vertelde hij, dat hij het volgende had gedroomd. Hij liep in een zeer groot huis. Daar zag hij een ijzeren deur. Hij ging daardoor en kwam in een groote ruimte. Daarin zag hij eerst een zilveren, vervolgens een gouden deur en deze bracht hem in een groote kamer van blinkend goud. Verbaasd liep hij daar rond, toen een andere deur werd geopend, waardoor een man binnentrad in witte kleederen, gevolgd door ontelbare kleine meisjes in lange, witte, sleepende gewaden, het fraaie haar met keurige zijden linten opgehouden. Deze man vroeg hem wat hij hier deed. Op zijn antwoord: ik kijk hier maar eens rond, zeide de man: gij behoort hier niet. Toen Jan wilde weggaan, gebood hem de man even te wachten. Na even in een zeer groot, dik boek gebladerd te hebben, voegde hij Jan toe, dat hij daar nog niet ingeschreven was en dat hij moest teruggaan om afscheid van zijn vrouw en kinderen te nemen; over 3 dagen moest hij terugkomen. Hierop werd een luik in den vloer geopend, Jan daalde langs een gouden ladder af en werd wakker.

Na dit verhaal verzekerde hij, dat hij binnen 3 dagen sterven zou. Dit is ook geschied. Den 1en Januari ontsliep hij. Tot allen, die hem bezochten, zeide hij, dat zij het heidendom moesten verlaten en den Heer volgen, indien zij ook langs dien gouden ladder naar Boven wilden, als

---

1) De liaan is een slingerplant, hier als touw gebruikt.

zij stierven. Telkens zeide hij, nu ik ga sterven, weet ik vast, dat het waarheid is wat de Pandita's ons leeren. Jozef, een oud pleegzoon van mij, kwam bij hem en zeide dat de lui van Mena ¹⁾ hem gevraagd hadden hun te komen vertellen van den Heer, omdat zij er nog zoo weinig van wisten, maar dat hij tot het einde bij hem wou blijven. Neen, had Jan geantwoord: als de Menasi je roepen, ga hun dan maar zeggen, dat zij zich moeten bekeeren.

Niet lang na middernacht droomde de vrouw van den goeroe, dat zij de kerkklok hoorde luiden. Zij ging zien wie dit deed en zag dat twee gestalten dit deden, beiden in het wit gekleed. Op de vraag voor wien zij dat deden, was het antwoord: wij zijn gekomen om Jan te halen.

Njora ²⁾ riep haar man en vertelde hem dit. Even daarna begon men in de huizen te weeklagen. Jan was gehaald. Een oogenblik te voren zeide hij tot zijn vrouw: daar laten de mannen in het wit de ladder naar mij af, zie hij is al vlak bij mij, leg mij neder. Men deed het, en — Jan's ziel was ontvloten. In zijn ziekte had hij Martha zijn vrouw gevraagd hem te vergeven, wat hij haar misdaan had en gezegd, dat hij wist, dat de Heer hem al zijn zonden had vergeven. Den 2en Januari werd hij begraven op de plek door hem zelf daartoe aangewezen."

Deze geschiedenis had zulk een invloed op Roon, dat men op Oudejaarsavond korwaars en amuletten en heidensche rouwteekens verbrandde en dus formeel met het heidendom brak. Volgens den goeroe hadden zij gezegd, dat zij met dien rommel het nieuwe jaar niet wilden intreden.

Gode zij dank, het werk is voortgegaan. De victorie, die van Roon begon, is doorgedaan, gaat voort. Wandammen,

1) Mena, de naam van een gedeelte van het dorp Jendé.

2) Aldus wordt de vrouw van de goeroe genoemd.

Noemfoor, Biak, Amberbaken, Djamna, Idoor, Jakati, Jauer, Waropen, de Mac Cluergolf enz. enz. zij hebben zich geopend om te ontvangen het Evangelie der genade Gods. God heeft de tijden en de gelegenheden in zijne hand. Op Nieuw Guinea werken de gelegenheden nu mede. Door de onderzoekingstochten van den laatsten tijd worden de oude gewoonten en zeden onwillekeurig verdrongen: door het uitoefenen van recht en gerechtigheid naar christelijke begrippen, heeft het heidendom geen waarde meer voor het volk. Wij loven God en prijzen Hem, die op den troon zit en het Lam. Het oude is voorbijgegaan, ziet het is alles nieuw geworden.

Uitgave van J. M. BREDEE's Boekhandel en Uitgevers Mij.
Rotterdam.

Ter herdenking aan
den grooten tijd vóór honderd jaren

1813-1815

**Geïllustreerde Geschiedenis van
den Vrijheidsoorlog**

DOOR

J. VAN PFLUGK HARTTUNG

Nederlandsche Uitgave door JOH. H. BEEN

Dit prachtwerk in 4° formaat is versierd met 300 Kunstplaten en bovendien met 40 extra Kunstplaten, wordt uitgegeven in 25 afl. ad. 45 cent. Men teekent in bij alle boekverkoopers.

Eene der vele recenssen.

De tweede aflevering doet voor de eerste niet onder. Even mooi, even rijk, begeerig makend naar een derde. Ge leest het hoofdstuk: „Het ontwaken der volkeren” met veel genot; ge bewondert de fijnheid der groote en kleine platen, zoo scherp uitkomend op het prachtig papier; ge hebt vooral oog voor het keurig uitgevoerde portret van Napoleon I, naar een schilderij door Paul Delaroche. En ge zegt onwillekeurig: dat wordt een prachtwerk van de eerste soort.

„Zondagsbode te Schiedam”.

Wijze van Uitgaaf.

LICHTSTRALEN OP DEN AKKER DER WERELD onder redactie van de Heeren DR. L. HELDRING, DS. S. ULFERS, DS. P. VAN WIJK JR., J. W. GUNNING J.H.ZN. en DS. J. HENZEL tot bevordering der kennis omtrent de Heidenzending, verschijnt om de twee maanden. Elk nummer is pl. m. 16—32 bladzijden en bevat een of meer illustratiën.

Prijs bij intekening 80 cent per jaargang franco per post 92 cent, afzonderlijke nummers 15 cent per stuk, bij 25 ex. 12½ ct. 50 ex. 11 ct., 100 ex. 10 ct., 500 ex. 9 ct. (ook gesorteerd).

Men zij indachtig,

dat bijdragen en brieven, de **Redactie** betreffende, geadresseerd worden aan den **Redacteur-Secretaris, DS. J. HENZEL te Boxmeer**; en mededeelingen omtrent de **verzending, adresveranderingen** of **nieuwe abonné's** opgegeven worden aan den **Uitgever J. M. BREDÉE te Rotterdam**.

